Administrationsgrundlag for naturindsatsen i Viborg Kommune 2018-2021

- herunder natur- og friluftsområdet, bynære områder samt kobling til vand- og naturplaner

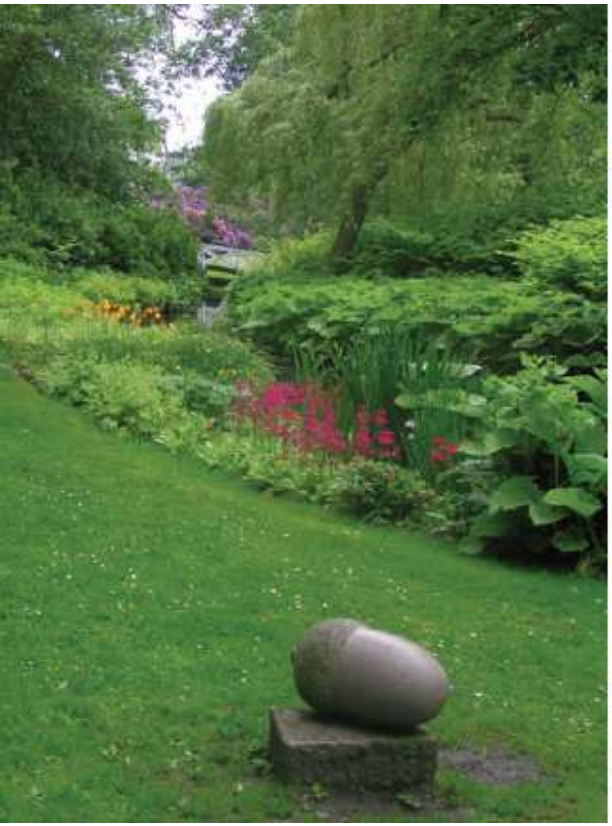

UDKAST- behandles af Viborg Kommunes Klima- og Miljøudvalg den 25. januar 2018
Behandlet af det Grønne Råd for Viborg Kommune den 6. december 2017

VIBORG KOMMUNE

Indhold

1. Baggrund og indhold ... 3
2. Prioritering i naturindsatsen i perioden 2018 - 2021 ... 3
Overordnet prioriteringsgrundlag ... 3
3. Status ... 4
Finansiering af natur- og friluftsprojekter ... 4
Oversigt over projekttyper ... 4
Søer og fjordområder ... 4
Vandløb ... 4
Vådområder og ådalsprojekter (fosfor-ådale) ... 5
Lavbundsprojekter ... 5
Landskab og kulturmiljøer ... 5
Friluftsliv, sundhed og turisme ... 5
Skove ... 6
Bilag 1: Handlingsplan for natur- og parkprojekter 2018 ... 7
Natur- og parkplanlægning ... 7
Udviklings- /planlægningsprojekter ... 7
Naturpleje på private arealer ... 7
Forvaltning af parker, skove og naturarealer ... 8
Naturgenopretning ... 9
Bilag 2: Oversigt over gennemførte initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2017 (opdateret pr. 29. november 2017) ... 11
Natur- og parkplanlægning ... 11
Udviklings- /planlægningsprojekter ... 11
Naturpleje på private arealer ... 11
Forvaltning af parker, skove og naturarealer ... 12
Naturgenopretning ... 14

1. Baggrund og indhold

Viborg Kommunes Klima- og Miljøudvalg har på sit møde den 11. april 2013 (sag nr. 1 [1]) godkendt "Overordnet strategi for prioritering af naturindsatsen".

Det er en strategi for den overordnede prioritering af midlerne i budget 2014 - 2017 til naturgenopretning og friluftsaktiviteter. Det er denne godkendte strategi, der ligger til grund for nærværende administrationsgrundlag.

Administrationsgrundlaget indeholder en status over projekttyper og finansiering, samt to bilag med hhv. en opgørelse over de væsentligste besluttede og gennemførte kommunale initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2017 og den godkendte handlingsplan for 2018.

Naturindsatsen generelt

Viborg Kommunes indsats på natur- og friluftsområdet består dels i naturbeskyttelse, dels i naturforbedring.

Naturbeskyttelsen sker i form af planlægning og lovadministration – især lov om planlægning (åben land-planlægning og kommuneplanlægning), naturbeskyttelsesloven, miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven og okkerloven.

Planlægningen har til formål at forebygge forringelser og sikre forbedringer af naturgrundlaget, fx gennem vandplanerne og naturhandleplanerne, spildevandsplanen, vandforsyningsplanen, vandløbsregulativer og diverse indsatsplaner.

Lovadministrationen har først og fremmest til formål at værne om eksisterende naturværdier. Administrationen kan dog også virke naturforbedrende.

Kommunens mere målrettede naturforbedrende indsats sker i form af særlig tilrettelæggelse af driften, og gennem egentlige naturgenopretningsprojekter.

[1] http://dom.viborg.dk/db/dagsord.nsf/69147069b83c7e5dc1256c54002e6773/75D76BE4CF3D85CBC1257B4B003FF31B?OpenDocument

2. Prioritering i naturindsatsen i perioden 2018 - 2021

Overordnet prioriteringsgrundlag

- Natur- og friluftsprojekter, der er ligger indenfor rammerne af Viborg Kommunes natur- og parkpolitik "Grønne sammenhænge" [2] og som fremmer Viborg Kommunes vækstmuligheder i forhold til bosætning og erhverv, prioriteres.

Det indebærer bl.a. at:

1. Bynær natur, skov og friluftsaktiviteter prioriteres, herunder arbejdet med Viborg Naturpark, og den i 2016 godkendte strategi for opkøb og salg af kommunale skov og naturarealer udmøntes, således at de bynære muligheder for friluftsliv og rekreative aktiviteter øges.
2. For at opnå de bedst mulige natur-, miljømæssige og rekreative gevinster af Viborg Kommunes samlede indsats samtænkes og koordineres kommunale projekter, hvor det er hensigtsmæssigt, med indsatsen efter vandplanerne og Natura 2000 handleplanerne.
3. Statsligt finansierede vandplanprojekter suppleres, hvor det er hensigtsmæssigt i forhold til den overordnede strategi, med kommunale naturgenopretningsmidler, således at de kommunale politiske mål for natur- og friluftsindsatsen understøttes, og det samlede naturindhold, og mulighederne for friluftsliv og rekreative aktiviteter forbedres.
4. Den løbende pleje af fredede arealer planlægges og tilrettelægges, så den bedst understøtter gennemførelsen af Viborg Kommunes Natura 2000 handleplaner.
5. Der udvælges og prioriteres et antal større fyrtårnsprojekter, der søges realiseret gennem ekstern medfinansiering.

[2] http://kommune.viborg.dk/Borger/Natur,-miljoe-og-affald/Skove-og-parker/Natur_og_Park_politik

3. Status

Finansiering af natur- og friluftsprojekter

Viborg Kommunes natur- og friluftsprojekter gennemføres med midler, der bevilges med baggrund i Byrådets aktiviteter iht. flere forskellige lovområder. Det drejer sig især om miljøbeskyttelsesloven, vandløbsloven og naturbeskyttelsesloven.

Hvor det er muligt, søges midlerne suppleret med tilskud fra anden side: EU-midler, tilskud fra statslige styrelser og tipsmidler, ved etablering af samarbejdsprojekter med nabokommuner eller via ”grønne partnerskaber”.

Viborg Kommune er desuden midt i en større genopretningsindsats ved gennemførelsen af kommunale projekter, der følger af de statslige vandområdeplaner og kommunale Natura 2000 handleplaner.

Det er Staten, der finansierer projekterne, der følger af vandområdeplanerne. De statslige projekter skal altid gennemføres på den måde, der mest omkostningseffektivt sikrer målopfyldelse. Disse projekter vil derfor alt andet lige ofte have karakter af minimumsløsninger, der ikke indarbejder muligheder for friluftsliv og rekreative aktiviteter.

Kommunens Natura 2000-indsats skal i vidt omfang finansieres ved, at lodsejerne frivilligt søger om tilskud fra Landbrugsstyrelsen og Naturstyrelsen.

For nogle af indsatserne findes imidlertid ikke umiddelbart nogen tilskudsordninger, fx pleje af hedearealer, hvorfor denne indsats vil skulle løftes af Kommunens naturplejeindsats.

Det skal samtidig bemærkes, at de fredede arealer, hvor kommunen har en plejeforpligtigelse og et afsat budgetbeløb, i vidt omfang er sammenfaldende med Natura 2000 områderne.

Oversigt over projekttyper

Viborg Kommune gennemfører eller yder tilskud til en bred vifte af projekttyper:

Søer og fjordområder

Projekterne i søerne gennemføres for at bringe søernes tilstand i overensstemmelse med målene i kommuneplanen og de statslige vandplaner. Desuden tjener iltningen af Hald Sø og Viborg Nørresø til at opretholde søernes vandkvalitet for at sikre dem som attraktive bynære badesøer.

1. Iltning.
2. Fjernelse af sediment for at standse frigivelse af næringsstoffer.
3. Etablering af vådområder med henblik på tilbageholdelse af næringsstoffer, inden de tilføres søen (fjorden).
4. Manipulation af fiskebestanden.
5. Kemisk binding af fosfor i søbunden gennem behandling af søvand med f.eks. aluminium.

Vandløb [3]

Vandkvaliteten i mange vandløb er efterhånden i orden, men pga. de fysiske forhold kan mange vandløb ikke leve op til vandplanernes målsætninger. Projekterne i vandløbene til formål at afhjælpe dette forhold og at fremme mulighederne for rekreativ og turistmæssig udnyttelse af vandløbene.

Den kommunale indsats består af to ben. Dels statsligt finansierede indsatser i overensstemmelse med indholdet i vandområdeplanerne, dels kommunalt finansierede indsatser som supplement til de statslige indsatser og til selvstændige kommunale indsatser. For de statsligt finansierede indsatser skal Kommunen søge Natur- og erhvervsstyrelsen om midler til at gennemføre en forundersøgelse. Hvis forundersøgelsen falder positivt ud, skal NaturErhvervstyrelsen ansøges om midler til projektering og realisering.

Den kommunalt finansierede indsats kan typisk bestå i:

1. Stemmeværker udgør totale spærringer for fiskenes vandringer. Ved dambrug tilbydes ejeren at vælge mellem tre løsningsmuligheder:
   a. Hvis ejeren ønsker at nedlægge dambruget, tilbydes opkøb af opstemnings- og vandindvindingsrettigheder og nedlæggelse af virk-

[3] Klima- og Miljøudvalget har den 29. januar 2015 behandlet kriterier for anvendelse af kommunale midler til vandløbsprojekter og status for naturindsatser og handleplan for 2015.

somheden og retablering af ådal og vandløb.
Hvis ejeren ønsker at fortsætte driften på dambruget, tilbydes:
b. Enten at indrette en vandindvinding baseret på grundvand.
c. Eller etablering af en indvinding af vandløbsvand, hvor vandet pumpes ind i dambruget, og hvor vand-indtaget placeres i vandløbet lige ved siden af afløbet, så vandløbets fisk ikke påvirkes af en strækning med reduceret vandføring.

2. Ombygning af stemmeværk til stryg eller etablering af omløbsstryg uden om stemmeværket gennemføres ved møller, hvor opstemningerne ikke kan fjernes.
3. Udlægning af grus og andet groft materiale for at give gydemuligheder steder, hvor gydebankerne tidligere er fjernede. Eventuelt i sammenhæng med udskiftning af bundmateriale.
4. Gensnoning ved hjælp af særlig tilrettelæggelse af grødeskæring eller som anlægsarbejder.
5. Hævning af vandløbsbunden.
6. Frilæggelse af rørlagte vandløbsstrækninger.
7. Nedbringelse af udvaskning af okker.
8. Etablering af sandfang.

Vådområder og ådalsprojekter (fosfor-ådale)

Indsatsen vedr. reduktion af kvælstof- og fosfortilførsel til vandområderne ved etablering af vådområder og fosfor-ådale er jf. aftale mellem KL og Miljøministeriet igangsat som en udmøntning af Grøn Vækst aftalen fra 2009 vedr. indsatsen fra 2010 – 2016. I 2016 blev der vedtaget et tillæg til aftalen gældende for 2017 til 2021.

Viborg Kommune skal, med statsligt tilskud, gennemføre forundersøgelser i oplandet til Limfjorden og Randers Fjord, som kommunens bidrag til at opfylde de reduktionskrav, der er fastsat i vandoplandsplanerne for de to hovedvandoplande. Forudsat forundersøgelsen falder positivt ud, skal kommunen søge Landbrugsstyrelsen om midler til projektering og realisering.

Ådalsprojekterne administreres som vådområdeprojekterne gennem Gudenåkomiteen og Limfjordsrådet.

Lavbundsprojekter

Projekterne har til formål at reducere landbrugets udledning af drivhusgasser, samtidig med at der sker en forbedring af natur og miljø. Projekterne kan gennemføres på arealer med mindst 12% organisk kulstofindhold. Lavbundsprojekter gennemføres ligesom vådområde- og ådalsprojekter ved, at der først udføres en forundersøgelse, og hvis denne falder positivt ud, ansøges der om midler fra Landbrugsstyrelsen til projektering og realisering.

Landskab og kulturmiljøer

Projekterne har til formål enten at sikre eller genskabe en ønsket naturtilstand for arter eller naturtyper – dvs. et skridt på vejen mod realiseringen af de godkendte Natura 2000-planer og naturhandleplaner - eller at bevare/genskabe kulturmiljøer eller åbne landskaber.

1. Rydning og evt. hegning for at holde naturområderne fri for tilgroning, enten af hensyn til urtevegetationen ifølge naturhandleplanerne eller af landskabelige hensyn.
2. Forbedring af hydrologi (genskabelse af naturlig vandstand) ifølge naturhandleplanerne.
3. Skabelse af ny habitatnatur ifølge naturhandleplanerne.
4. Bevaring af kulturmiljøer og pleje af gravhøje.
5. Løbende vedligeholdelse af fredede arealer og fortidsminder.

Friluftsliv, sundhed og turisme

Projekternes formål er at sikre og forbedre befolkningens sundhed og oplevelsesmuligheder. Projekterne indebærer typisk nogle af følgende tiltag:

1. Renovering, udbygning og vedligehold af stier og ruteafmærkninger i skove og naturområder, hvoraf nogle er handicapegnede.
2. Vedligehold og fornyelse af P-pladser og opholdsarealer i forbindelse med naturområder. Beskæring og friholdelse af udsigter af hensyn til oplevelsesmulighederne.
3. Opsamling af grøde af hensyn til friluftslivet, bl.a. lystfiskeri og badning.
4. Naturformidling og naturvejledning.

Skove

Projekterne har til formål at forvalte Kommunens ca. 800 ha skov. Skovdriften i kommunens skove er reguleret af skovloven og forpligter Kommunen til at drive skovene bæredygtigt, fremme robusthed og med hensyn til natur, friluftsliv og kulturhistorie.

Der planlægges og iværksættes hugst, plantning, kulturpleje, bevoksningspleje. Eksisterende veje, afmærkede stier og publikumsfaciliteter vedligeholdes, og nye anlægges efter behov. Fortidsminder plejes. Der afholdes jagter for jagtforeningerne i kommunen og udarbejdes udbud af jagt, når kontrakter udløber. Der meddeles tilladelser til større arrangementer orienteringsløb, hundetræning og lign. Der holdes kontakt til og udføres sagsbehandling i forbindelse med brugere af arealerne såsom skovbørnehaver, foreninger og jagtlejere.

Bilag 1: Handlingsplan for natur- og parkprojekter 2018

Med udgangspunkt i den politisk vedtagne: ”Overordnet strategi for prioritering af naturindsatsen” er der planlagt nedenstående aktiviteter i 2018.

Natur- og parkplanlægning

Konkrete aktiviteter i 2018:

1. *Lokale Naturråd og Grønt Danmarkskort*

- Der deltages i arbejdet med det lokale naturråd, som skal bistå kommunerne med forslag til udpegning af områder til Grønt Danmarkskort, som ved næste revision af kommuneplanen skal samle Grønt Danmarkskort og naturbeskyttelsesinteresserne i ét plan-emne – et naturtema. Kortet skal koordineres med nabokommunerne.

2. *Natur- og Parkpolitik*

- Der udarbejdes og vedtages en Natur- og Parkplan med:
  - konkrete handleplaner for arealer,
  - en fælles arealadministration i parker og skove, herunder fælles praksis for administration af lån og leje samt etablering af digitalt bookingsystem,
  - tilsyn og håndhævelse efter bestemmelserne i den i november 2017 godkendte indsatsplan om bekæmpelse af kæmpebjørneklo, samt indhentes tilladelse fra lodsejere og efter naturbeskyttelsesloven til at gennemføre bekæmpelse langs offentlige vandløb.

Udviklings- /planlægningsprojekter

Konkrete aktiviteter i 2018

1. *Viborg Naturpark*

- Der skal i 2018 ske en implementering af den godkendte strategi, herunder:
  - Afklaring af muligheden for at Viborg Naturpark optages som pilotprojekt under Friluftsrådets naturpark ordning.
  - Kommunikation: bl.a. hjemmeside, aktivitetskalender, foldere, skiltning, plancher og presse.
  - Lodsejersamarbejde: Løbende dialog samt min. 1 årligt lodsejermøde.
  - Naturplan: I gang med en naturplan og plejeplan. Skal indgå som del af forvaltningens Natur- og Parkplan.
  - Stisystemer m.m. (se også "Forvaltning af parker, skove og naturarealer").
  - Aktiviteter: bl.a. bioblitz, generationsmøde og event ved lancering af ny sti-folder.

2. *Udviklingsplan for Nørresø og Søndersø i Viborg*

- Arbejdet med realisering af ideer fra søplanen indledes. Den interne organisering (projektgruppe, styregruppe) af projektet fastlægges, der udvælges tiltag til realisering indenfor de eksisterende driftsbudgetter og delprojekter til videreudvikling.
- Der afholdes fællesmøde mellem de berørte udvalg (KMU, TU, KFU), med henblik på drøftelse af, hvilke projekter, der er politisk interesse for at arbejde videre med.
- I det omfang, det er relevant, inddrages eksterne interessenter i udvikling og realisering af tiltagene, og der arbejdes med fundraising.

3. *De 5 Hald’er*

- I 2018 gennemføres projektering og myndighedsbehandling, og anlægsarbejdet påbegyndes.
- Forvaltningen vil evt. igangsætte initiativer udenfor ovennævnte partnerskabsprojekt, f.eks. med henblik på at styrke skiltning og formidlingen omkring seværdigheden yderligere, samt belyse om der vil kunne etableres en cykel- og gangsti fra Viborg Søndersø til Vintmølle Sø / Vedsø.

Naturpleje på private arealer

Konkrete aktiviteter i 2018

1. *Naturpleje på fredede arealer*

- *Trækstien ved Bjerringbro*: Realisering og færdiggørelse af igangværende GrøntGudenåPartnerskab.

- *Karup Å ved Hagebro*: Fortsættelse og realisering af igangværende Grønt Partnerskabsprojekt vedr. tilgængelighed og naturpleje - under forudsætning af ekstern medfinansiering via eksterne fonde.
- *Hærup Sø*: Igangværende og planlagte naturplejeprojekter i N2000-område videreføres
- *Skravad Bæk*: Rydning og græsningsprojekt i samarbejde med lodsejeren.

2. *Naturpleje på ikke fredede arealer*

- *Kjællinghøl-broen ved Bjerringbro*: Sikring efter opstået skade på brokonstruktionen i efteråret 2016.

3. *Natura 2000 indsats*

- Indsats beskrevet under pkt. 1, hvor der er anført, at areal ligger i N2000-område, vil være med til at løfte Natura2000 indsatsen.
- Igangsætning af LIFE-IP projekt "Landmanden som naturforvalter" – se EU-LIFE-projekter.

4. *Information (kortborde, foldere, hjemmeside m.m.)*

- Gennemgang og udskiftning af 1-3 stk. infotavler i fredede områder.

5. *Invasive arter (bjørneklo) – håndhævelse jf. indsatsplan*

- Der forventes startet tilsyn med overholdelse af indsatsplanenes elementer samt eventuelt prioritering og håndhævelse af samme.

Forvaltning af parker, skove og naturarealer

Konkrete aktiviteter i 2018

1. *Drift af parker og bynære, grønne områder*

- *Viborg*: Tyndings- og beplantningsprojekter i bl.a. Granada, Helledalen og grønt område ved Engbakkevej.
- Tyndingsprojekter i øvrigt: Bl.a. Brokbakken i *Bjerringbro*
- Forskønnelse af grønne strøg – grøn vedligeholdelsespulje 2016 – 2019: Fyrrevænget i *Skals*, Dynamitskoven i *Stoholm,* Høegsparken i *Hammershøj,* Fars Dam i *Løvel* og Volden i *Skelhøje*.
- Oprensning og forskønnelse af gadekær: Kortlægning, prioritering og gennemførelse af projekter på baggrund af ansøgninger.
- *Tusindfrydengen i Bjerringbro*: Anlæg af faciliteter i forbindelse med etablering af regnvandsbassin.
- *Kokildedalen, Viborg*: Renovering af legeplads.

2. *Drift af skovarealer*

- *Bredemose i Undallslund:* Renovere stiforløb.
- *Skov ved Klejtrup:* Tynding og renovering af stiforløb.
- *"Futdalen" i Ørum* (nyerhvervet skovområde): Samarbejde med borgerne om udvikling.
- *Skrikes Plantage:* Oprensning af mindre vandhul
- *MTB-ruter i Bruunshåb og Undallslund:* Samarbejde med Viborg Trail Arena om etablering (fortsat fra 2016)
- *Undallslund og Neckelmanns Plantage*: Renovere vandreruter, herunder dele af hærvejsvandreruten.
- *Bruunshåb-skovene*: Rydning af udsigtskiler.
- *Undallslund*: Etablering af P-plads ved hundeskoven.

3. *Drift af natur- og strandarealer*

- *Viborg Golfbane*: Renovering af stiforløb.
- *Bigum Søbad*: Tynding/rydning af dele af nyerhvervet areal.
- *Brokbakken ved Bjerringbro*: Rydning og hegning af kommunalt overdrev.
- *Viborg Naturpark:* Understøtte proces vedr. græsningslaug og mere naturpleje.
- *Birkesø*: Opsætning af shelters.
- *Rind Enge*: Etablering af informations- og vendeplads ved vådområdeprojekt.

4. *Udviklingsprojekter*

- *Legepladser i Viborg Kommune:* Færdiggørelse af udviklingsplan.
- *Udvikling af Nørresøbadet*: Realisering af anlægsprojekt afsluttes.
- *Anlægget, Bjerringbro:* Anlæggelse af rekreative faciliteter afsluttes.
- *Børneskove*: Anlæg af faciliteter.
- *Borgvold*: Lege-/opholdsområde ved skøjtebanen etableres.
- *sØnæs*: Idékonkurrence og etablering af toiletfaciliteter på. Projektet afhænger af oplæg fra idékonkurrencen.

5. *Naturvejledning og information (kortborde, foldere, hjemmeside m.m.)*

- Plan for revision af kortborde og foldere.
- Plan for opbygning af hjemmeside med parker og legepladser.

- Digital formidling af udvalgte publikumsfaciliteter fortsættes.
- Udarbejdelse af 1 – 3 kortborde i de kommunale parker og grønne områder.
- *Folderen "Viborg Naturpark - Asmild og Klostermarken"* – revision og genoptryk – udsendes og indvies.
- Ny folder "Viborg Naturpark – Vedsø-området" planlægges.
- *Kommunens skove ved Bjerringbro*: Kortborde inkl. kort over MTB-rute
- *Bruunshåb og Klostermarken*: Nye kortstandere – koordineret med folderen "Viborg Naturpark - Asmild og Klostermarken".
- *Undallslund*: Formidling nye MTB-ruter og historie fra 2. verdenskrig i samarbejde med Naturskole, Viborg Trail Arena og Museet.

Naturgenopretning

Konkrete aktiviteter i 2018

1. *Høring af vandområdeplaner 2015-2021*

- Der udarbejdes høringssvar, når forslag til ændring af vandplanmateriale med tilhørende bekendtgørelser sendes i høring som opfølgning på kommuners og vandråds arbejde i 2017.

2. *Vandløbsrestaurering i regi af vandområdeplan 2015-2021*

- *Forundersøgelser*: Der er søgt og bevilget tilskud til 4 indsatser. Forundersøgelserne gennemføres i 2018.
- *Realiseringer*: Der søges om tilskud til 2-3 forundersøgte indsatser.
- *Fortsættelse af igangværende realiseringsprojekter:*
  - *Simested Å* (vandløbsrestaurering)
  - *Ulbjerg Møllebæk* (fjernelse af rørlagte strækninger)
  - *Grundel Bæk* (fjernelse af spærring ved Rindsholm Dambrug)
  - *Grundel Bæk* (fjernelse af spærring ved Petershåb Mølle)
  - *Non Mølleå* (fjernelse af spærring ved det nedlagte Non Mølle Dambrug).
  - *Korreborg Bæk (rørstyrt)*

3. *Sørestaurering i regi af vandområdeplan 2015-2021*

- *Ormstrup Sø:* Realisering af restaureringsindsats fortsættes.

4. *Kvælstofvådområder i regi af vandområdeplan 2015-2021*

- *Vådområdeprojekt i oplandet til Limfjorden:* Der søges om tilskud til gennemførelse af et forundersøgelsesprojekt og evt. igangsættelse.
- *Velds Møllebæk:* Der søges om tilskud til realisering af vådområdeprojektet. Realisering igangsættes i 2018, såfremt der bevilges tilskud.
- Igangværende forundersøgelser:
  - *Rævind Bæk*.
  - *Jordbro Å ved Daugbjerg*.
- Igangværende realiseringer:
  - *Fiskbæk*: Afregnes.
  - *Skjern Hovedgård:* Afventer afklaring fra lodsejer.
  - *Rind Enge:* Afsluttes.
  - *Gørup Enge:* Lodsejeraftaler, detailprojektering og myndighedsbehandling (realisering i 2019).

5. *Fosforvådområder (ådalsprojekter) i regi af vandområdeplan 2015-2021*

- Afklaring og evt. ansøgning af 1 projekt i oplandet til *Viborgsøerne*.

6. *Spildevandsindsatser i regi af vandområdeplan 2015-2021*

- *Spredt bebyggelser i det åbne land:* Håndhævelse inden udgangen af 2021.
- *Ørum og Hammershøj Renseanlæg:* Der arbejdes videre på en afklaring inden udgangen af 2021.
- *Regnbetingede udledninger:* 9 udløb i Ørum, Hammershøj, Løvskal og Sparkær inden udgangen af 2021

7. *Lavbundsprojekter i medfør af statslig tilskudsordning*

- *Skals Å ved Hærup Sø*: Realiseringsansøgning forventes indsendt primo 2018.
- *Trevad Møllebæk:* Forundersøgelse gennemført. Hvis lodsejeropbakning, søges der tilskud til realisering.
- Der forventes igangsat yderligere en forundersøgelse.

8. *EU-LIFE-projekter*

- *LIFE IP-projektet "Landmanden som naturforvalter*": Forventes opstartet 1/1-2018 med et sekretariat placeret i Viborg. Projektet løber over 8 år

med et samlet projektbudget på ca. 130 mio.kr – ca. 25-35% af projektarealet ligger i Viborg Kommune.

- *Klimatilpasningsprojekt "Coast-to-Coast":* Viborg Kommune indgår i en ansøgning sammen med bl.a. de øvrige Gudenåkommuner om et projekt, der har til formål at opbygge en hydraulisk model for hele Gudenåsystemet.

9. Kommunal naturgenopretning

- *Rabis Bæk:* Spærring ved overkørsel saneres.
- *Tange Å, Vindelsbæk og evt. Simested Å:* Projekt for bekæmpelse af kæmpebjørneklo over en 8-årig periode fortsætter (påbegyndt 2015).
- *Birkesø:* Opfølgning på restaureringsindsats
- *Viborgsøerne:* Forundersøgelse af konkrete indsatsmuligheder for at reducere fosfortilførslen.
- *Gudenåen*: Projekt vedr. etablering af gydestryg. Drøftes med Favrskov og Randers Kommuner.
- *Mølleopstemninger:* Etablering af omløbsstryg: Forundersøgelser fra 2013, 2014 og 2015 danner baggrund for igangsætning af udvalgte projekter. Der arbejdes på at realisere spærringssanering ved *Bro Mølle*. Muligheden for udarbejdelse af detailprojekt for projekt ved *Vintmølle* undersøges. Realisering af spærringssanering ved *Hedemølle* fortsættes.
- *Skravad Mølle:* Detailprojekt og gennemførelse af vandløbsprojekt.
- *Jordbro Engsø:* Partnerskabsprojekt vedr. publikumsfaciliteter og stier i forbindelse med statsligt vådområdeprojekt (fortsat fra 2016).
- *Skals Å:* Projektledelse af partnerskabsprojekt vedr. formidling og publikumsfaciliteter i forbindelse med statsligt vådområdeprojekt

10. Limfjordsråd

- Deltagelse i Rådets møder og øvrige aktiviteter i forbindelse med vandløbs-, vådområde- og ådalsindsatsen på politik- og embedsmandsniveau.

11. Gudenåkomité

- Deltagelse i Komiteens møder og øvrige aktiviteter i forbindelse med vandløbs-, vådområde- og ådalsindsatsen på politik- og embedsmandsniveau.

12. Deltagelse i udvikling af lystfiskerturisme

- Deltagelse i 3-4 arbejdsgruppemøder.

Bilag 2: Oversigt over gennemførte initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2017 (opdateret pr. 29. november 2017)

Nedenfor oplistes de væsentligste gennemførte kommunale initiativer og projekter i perioden fra 2007 til 2017.

Natur- og parkplanlægning

Natur- og Parkpolitik

- 2013: Politikken blev vedtaget i efteråret 2013 [4].
- 2016: Der er udarbejdet og politisk vedtaget en strategi for køb og salg af kommunale skovområder.

Udviklings- /planlægningsprojekter

Viborg Naturpark [5]

- 2014: Borgerinddragelsesproces - et flerårigt samskabelsesprojekt.
- 2015: Strategi med handlingsplan politisk godkendt. Projektet afrapporteret under Københavns Universitets projekt 'Fremtidens Landskaber'. Borgerinddragelsesproces og implementering af konkrete projekter.
- 2016: Brugerråd nedsat med indsatsområderne lodsejersamarbejde, naturplan, naturpleje, Arnbjerg, kommunikation og stier. Afholdt ekspertworkshop, lodsejermøde og temaaften om markvildtlav.
- 2017: Diverse formidlingsmateriale udgivet og diverse arrangementer og aktiviteter i naturparken afholdt. Naturregistrering af kommunale arealer og vejledning om natur på grønne arealer i Arnbjerg.

Naturpleje på private arealer

Naturpleje på fredede og ikke fredede arealer

- 2007-8: *Birkesø, Vedsø, Brokbakken v. Bjerringbro, Ulbjerg Klint:* Rydning og hegning af kommunale hede/overdrevsarealer.
- 2008-2013: *Hærup Sø-fredningen:* Plejeplan for udsendt og størstedelen af plejen gennemført i form af rydning og etablering af afgræsning.
- 2009: *Karup Å-fredningen - Høgild Mølle:* Rydning af ådal og hede samt etablering af stiforløb og P-plads.
- 2010+2013: *Hald Sø-fredningen:* Rydninger på østsiden af søen.
- 2010: *Ø Bakker-fredningen:* Rydning af udgåede ene og afhøstning af udgået lyng.
- 2011: *Hvidding Krat:* Plejeplan udsendt og samarbejde med ejere om pleje påbegyndt.
- 2012: *Brandstrup Mose:* Restaurering af højmosen. Rydning gennemført og vandstandshævning afsluttet.
- 2013: *Haller Å*: Rydning og hegning af hede-/moseareal i tilknytning til andre naturarealer.
- 2013: *Urhanedalen og Røverdalen/Vroue Hede samt på hedeareal ved Finderup Hede*: Hedepleje i 2 fredninger.
- 2014: *Ø Bakker*: Rydning og udvidelse af hedeareal.
- 2014: Rydning af 15-20 gravhøje ud over dem, som er under årlig pleje.
- 2014-15: *Uhre Hede syd for Kølvrå*: Rydning og afskrælning af stort hedeareal.
- 2015: *Hald Sø*: Opfølgning på handlingsplaner.
- 2015: *Ø Bakker*: Rydning af skov til udvidelse af hedeareal, fjernelse af døde enebær, etablering af afgræsning til sikring af hedearealer.
- 2015: *Kongenshus Hede og syd for Finderup*: Afbrænding af hedearealer.
- 2015: *Dybdal Skov ved Daugbjerg Kalkgruber*: Plejetiltag til sikring af truede arter.
- 2016: *Ø Bakker*: Gennemførsel af samarbejdsprojekt med DOF om opsætning af redekasser til vendehals.
- 2016: Infotavler ved fredede områder gennemgået, 3 stk. revideret.
- 2017: *Hald Sø*: Mindre rydninger og renovering af spange.
- 2017: *Kongenshus Hede og Røverdal vest for Sjørup*: Afbrænding af hedearealer som plejeindsats.
- 2017: *Fiskbæk Å*: Hjælp til etablering af hegninger efter realisering af vådområdeprojekt.

Natura 2000-projekter

Faciliterende indsats

- 2012-2016: Kontakt til landbrugsorganisationerne og lodsejerne samt tilskud til landbrugskonsulenter. Igangværende.
- 2012-2015: *Planlægningsprojekt Simested Ådal:* Tilskud. Afsluttet 2015.

[4] www.viborg.dk/natur-og-parkpolitik
[5] www.viborg.dk/naturpark og www.viborg.dk/ViborgNaturpark.

- 2014: *Kærby-Rind*: Afsluttet.
- 2014: *Ulbjerg Klint*: Afsluttet 31.12.2014.
- 2014: *Bredsgård Sø*: Forprojekt. Afsluttet 31.12.2014.
- 2015: *Bredsgård Sø*: Afsluttet 2016.

Hydrologiprojekter

- 2012: *"Skals Enge"*: Forprojekt. Afsluttet.
- 2013-2014: *"Simested Ådal":* Forprojekt. Afsluttet.
- 2013-2014: *"Skals Enge":* Realiseringsprojekt. Afsluttet 2015 (opgivet).
- 2014-2015: *Strandet:* Forprojekt. Afsluttet 2015.
- 2014-2015: *Jordbro Å:* Forprojekt. Afsluttet 2015.
- 2014-2015: *Karup Ådal og Resen Bækdal:* Forprojekt. Afsluttet 2015.

Forvaltning af parker, skove og naturarealer

Skov

- *Løbende skovdrift:* Med hovedvægt på bevarelse af naturværdier, og forbedring af den rekreative værdi af arealerne, bl.a. ved forøgelse af løvtræsandelen ved plantning og bevarelse af gl. træer.
- 2009: *PEFC-certificering af kommunes skovarealer:* Sikrer og dokumenterer bæredygtig og naturnær drift. Gennemført.
- 2007-2012: *Pleje af alle fortidsminder på kommunens egne arealer.* Gennemført.
- 2012: *"Grundfos-skov" ved Bjerringbro:* Etableret.
- 2013: *Skovrejsning ved Møldrup:* Afsluttet.
- 2014-15: *Rammeudbud af skovningsopgaver.*
- 2016: *Kragsø og Rørdahl Plantage:* Udbud af jagten.
- 2017*: Birkesø*: Rydning af læhegn på arealer ved søen.
- 2017*: Kjeldbjerg*: Ny kontrakt vedr. afgræsning af areal ved gravhøje.
- 2017*: Bjerring*: Rydning og hegning af kommunalt overdrevsareal
- 2017: *Brokbakken:* Rydning og hegning af engareal.

Stier, friluftsliv mm.

- 2007: *Bigum Søbad.* Handicapegnet adgang til stiadgang til bålplads, bord og badebro.
- 2007: *Bynær skov ved Bjerringbro:* Skovlegeplads med handicapegnet stiforløb.
- 2008: *Vedsø:* Handicapegnet stenmelssti.
- 2009: *Undallslund:* Handicapegnet stiforløb.
- 2009 og frem: *Undallslund:* Skiruteforløb i samarbejde med Viborg Orienteringsklub.
- 2009: *Non Mølle inden for Hald Sø-fredningen.* Handicapegnet stiforløb renoveret.
- 2009: *Støttrup Plantage:* Trampestirute.
- 2009: *Høgild Mølle inden for Karup Å-fredningen.* Stiforløb og P-plads.
- 2010-11: *Undallslund og Bjerringbro.* Opgradering af eksisterende stier.
- 2011: *Kjællinghøl-broen:* Indviet.
- 2011: *Bjerregrav Nordskov:* Stiforløb.
- 2012: *Mountainbikerute ved Bjerringbro:* Etableret og indviet.
- 2012: *Himmerlandsstien:* Formidlingstiltag. Etableret og indviet.
- 2012-13: *Bynær skov ved Solvænget i Frederiks:* Renoveret.
- 2013: *Nørremølle Enge:* Sti og naturformidling. Etableret og indviet.
- 2013: *Bak Royel:* Etablering af spor gennem skoven i lokalt stiprojekt.
- 2013: *Navteksøerne i Rødkærsbro:* Ny sti.
- 2013: *Digterparken i Viborg.* Renovering af beplantning.
- 2013: *Bigum:* Ny badebro.
- 2013: *Sønder- og Nørresø, Viborg:* 2 handicap-fiskepladser renoveret.
- 2013-14: *Militærterræn langs Karup Å:* Stier afmærket.
- 2014: *Udkigstårn Kongenshus.* Etableret og indviet med tilskud og bidrag til formidling.
- 2014: *Forstbotanisk Have:* Renoveringsprojekt og naturformidling. Indviet.
- 2014: *Hærvejen fra Viborg til kommunegrænsen:* Ny vandrerute gjort tilgængelig, markeret og indviet.
- 2014: *Grundfos-skoven ved Hedemøllevej:* Grusbelagt sti og P-plads i "hundeindhegningen".
- 2014: *Kapeldalen ved Hald Sø*: Sikring af sti, renovering af trappe og P-plads.
- 2014: *Langmosen ved Løvel*: Renovering af sti ved Langmosen.
- 2014: *Møldrup:* Grusstier i ny skov.
- 2014*: Digterparken i Viborg:* Renovering - opsætning af ny legeplads.
- 2014: *Salonsøen i Viborg:* Etablering af bropromenade og renovering af bådebro.
- 2014-15: *Undallslund:* Indhegnet hundeskov med stianlæg.
- 2015: *sØnæs:* Vandpark, informationstavler og folder. Indviet 20.06.2015.
- 2015: *Borgvold*: Midlertidig legeplads.
- 2015: *Grønt område nord for Nørresø ved søspejderne:* Tilskud til bro.
- 2015: *Gotlandsparken*: Renovering af 3 små broer.
- 2015: *Himmerlandsstien.* Revision af tidligere amtsfolder.

- 2015: *Kongenshus Hede.* Revision af eksisterende folder.
- 2015: *Undallslund og Skovsgaard:* Udvalgte stiforløb i skovene forbedret.
- 2015: *Neckelmann Plantage:* P-plads renoveret, madpakkehus etableret.
- 2015: *Rødkærsbro, Vindelsbæk*: Bynær stiforbindelse etableret i forbindelse med okkerprojekt.
- 2015: *Undallslund, Bredemose*: Rydning af birketræer i mosebræmmen.
- 2015: *Bjerregrav, Nordskoven:* Kortbord med oversigtskort.
- 2016: *Danerlyng:* Renovering af Hærvejens stiforløb.
- 2016: *Møllebækken i Hjermind Krat:* Udskiftning af 3 mindre broer.
- 2016: *Hjarbæk*: Udlægning af sand på strandareal.
- 2016: *Rødding Sø:* Udlægning af sand på strandareal.
- 2016: *Birkesø:* Rydning samt renovering af stiforløb omkring søen.
- 2016: *Spangsdal ved Viborg:* Kontrakt om afgræsning af bynært overdrev.
- 2016: *Undallslund v. Naturskolen:* Afgræsning med geder etableret i samarbejde med Naturskolen.
- 2016*: Undallslund:* Anlæg af større madpakkehus ved Bredemose.
- 2016: *Undallslund, Skrikes og Neckelmanns Plantager*: Nye kortstandere og revision af eksisterende folder.
- 2016: *Bak Royel Plantage:* Nye kortstandere.
- 2016: *Astrupparken, Møldrup:* Renovering af randbeplantning.
- 2016: Tyndingsprojekter i bynær skov i *Viborg*: Granada, Helvegsdalen, Ulriksdal, Fennebakken, Lokesparken, Islandsparken, Gotlandsparken, Teglmarken og Kokildedalen.
- 2016: Tyndingsprojekter i bynære anlæg i oplandsbyerne: Anlægget, Madekildeengen, Stenshedevej og Gudenåvej i *Bjerringbro*, læhegn ved Kirketoften i *Bjerregrav*, beplantning ved Poppelvej i *Karup*, Astrupparken i *Møldrup* og Lystanlægget i *Stoholm*.
- 2016: *Borgvold*: Helhedsplan og etablering af legeområde.
- 2016: *Æblehaven, Rødkærsbro*: Etablering af ny stiindgang mod øst.
- 2016: *Astrupparken, Møldrup*: Renovering af randbeplantning.
- 2017: *Nørresøbadet, Viborg*: Renovering af bro.
- 2017: *Bjerringbro Teltplads:* Etablering af ny kanoophalerplads.
- 2017: *Udvikling af undervisningsmateriale* til bl.a. sØnæs i samarbejde med Naturvidenskabernes Hus (2015-2017).
- 2017: *Fiskbæk Ådal:* Anlæg af P-plads og borde/bænke og infotavle indviet.
- 2017: *Anlægget i Bjerringbro:* Rydning og genplantning af beplantning. Etablering af ny sti, bro over vandløb og opholdsplads.
- 2017: *Bynær skov i Viborg*: Tyndingsprojekter i Ulriksdal, Digterparken, Borgvold.
- 2017: *Viborg-egnen*: 20 ture koordineret og afholdt i samarbejdet ”Fod på Viborgegnen”.

Naturgenopretning

Udarbejdelse af handleplan for Natura 2000-områder:

- 2017: 8 handleplaner for Viborg Kommunes 8 Natura 2000-områder godkendt den 19. april 2017.
- 2017: Indsatsplan om bekæmpelse af kæmpebjørneklo (forventes godkendt ultimo 2017).

EU-LIFE-projekter:

- 2017: LIFE-IP "Landmanden som naturforvalter": Forundersøgelser gennemført.

Indsatser i medfør af vandhandleplanen:

Afsluttede forundersøgelser for Fiskbæk Å-systemet (inkl. Kvols Bæk)

- 2013: *Gårsdal Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2013: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Jordbro Å-systemet

- 2013: *Afløb fra Mov Sø* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Mønsted Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og åbning af rørlagt strækning).
- 2013: *Mønsted Å* (fjernelse af spærring).
- 2013: *Lånum Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og åbning af rørlagt strækning).
- 2013: *Tilløb Jordbro Å* (vandløbsrestaurering).
- 2013: *Kvosted Bæk og tilløb til Kvosted Bæk* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Karup Å-systemet

- 2013: *Sejbæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Haller Å* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2014: *Åresvad Å* – flere lokaliteter (fjernelse af spærringer).
- 2014: *Frederiks Sidetilløb* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Ulvedal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Rabis Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Agerbæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Holmkjær Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2014: *Vallerbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Resen Bæk* – flere lokaliteter (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Søby Bæk* (vandløbsrestaurering).

Øvrige afsluttede forundersøgelser

- 2013: *Skinderup Bæk i Simested Å-systemet* – flere indsatser (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger).

Afsluttede forundersøgelser for Nørreå Øst

- 2015: *Kvorning Møllebæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering).
- 2015: *Koldbæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Skjebæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer og vandløbsrestaurering).
- 2015: *Velds Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Korreborg Bæk* – flere indsatser (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Svingel Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Flarup Bæk Øst* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vejle Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Klosterskov Kilde* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Nørreå Vest

- 2015: *Dybdal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Stigsbæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Grundel Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærringer).
- 2015: *Non Mølleå* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Middelhede Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Mammen Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vibæk* – flere lokaliteter (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Hølken* (åbning af rørlagt strækning).

Afsluttede forundersøgelser for Gudenå inkl. Tange Å

- 2015: *Kettinghøj Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Trine Møllebæk* – flere lokaliteter (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skelbæk Kjellerup* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skovgård Grøften* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Tange Å* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Ravnholt Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Kærsgård Grøft* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Grøft v. Bjerringbro* (vandløbsrestaurering).

Afsluttede forundersøgelser for Limfjord Nord

- 2015: *Ulbjerg Møllebæk* ved udløb til Lovns Bredning (åbning af rørlagt strækning.
- 2015: *Ulbjerg Møllebæk* ved Overmølle (åbning af rørlagt strækning).
- 2015: *Løvel Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Agatelund Bæk* ved søindløb (fjernelse af spærring).
- 2015: *Agatelund Bæk* ved søafløb (fjernelse af spærring).
- 2015: *Skalsdal Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vinge Møllebæk* ved mølleopstemning (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vinge Møllebæk* ved vejunderføring (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved Vorninggaard (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved udløb fra dam (fjernelse af spærring).
- 2015: *Vorning Møllebæk* ved vejunderføring (fjernelse af spærring).
- 2015: *Hedegård Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Simested Å* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Grøft 1 ved Sundstrup* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Højgård Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Skalsdal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Skravad Bæk* (vandløbsrestaurering).

Realiseringsansøgninger

- 2014: *Sejbæk* (fjernelse af spærring ved Sejbæk Dambrug).
- 2014: *Skinderup Bæk* (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger ved Skinderup Mølle Dambrug).
- 2014: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2014: *Gårsdal Bæk* – flere lokaliteter (fjernelse af 3 spærringer).
- 2014: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2014: *Haller Å* (fjernelse af spærring) ansøgning trukket tilbage pga. ikke-afklaret erstatningssag med opstrøms beliggende dambrug.
- 2015: *Kvorning Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Kvorning Møllebæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Vibæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Korreborg Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Non Mølle* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Grundel Bæk ved Rindsholm Dambrug* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Grundel Bæk ved Petershåb* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Simested Å* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Ulbjerg Møllebæk* (frilægning af rørlagte strækninger).

Færdige projekter

- 2014: *Sejbæk* (fjernelse af spærring ved Sejbæk Dambrug).
- 2015: *Skinderup Bæk* (fjernelse af spærringer, vandløbsrestaurering og åbning af rørlagte strækninger ved Skinderup Mølle Dambrug).
- 2015: *Rævind Bæk* (fjernelse af spærring).
- 2015: *Gårsdal Bæk* ved det nedlagte Gårsdal Dambrug (fjernelse af 3 spærringer).
- 2015: *Jegstrup Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Kvols Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Stagbæk* (vandløbsrestaurering).
- 2015: *Holmkjær Bæk* (fjernelse af spærring) – gennemført for kommunale midler.
- 2015: *Rabis Bæk* (fjernelse af spærring) – gennemført for kommunale midler.
- 2016: *Movsø*: Sørestaurering afsluttet efter forundersøgelse, da indsats ikke var nødvendig.
- 2016: *Skjebæk* (fjernelse af spærring) – gennemført for kommunale midler.
- 2016: *Kvorning Møllebæk* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Nørremølle Å opstrøms Loldrup Sø* (fjernelse af spærring).
- 2016: *Kvorning Møllebæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Løvskal Bæk* (vandløbsrestaurering).
- 2016: *Vibæk* (vandløbsrestaurering).
- 2017: *Holmkjær Bæk* (vandløbsrestaurering) – gennemført for kommunale midler.
- 2017: *Stenbro Bæk* (vandløbsrestaurering) – gennemført for kommunale midler.
- 2017: *Skjebæk* (fjernelse af spærring) – gennemført for kommunale midler.
- 2017: *Kølsen Møllebæk* (vandløbsrestaurering) – gennemført for kommunale midler.
- 2017: *Skravad Bæk* (vandløbsrestaurering) – gennemført for kommunale midler.

Vådområder og ådalsprojekter:

Vådområder – afsluttede forundersøgelser

- 2012: *Fly Enge.*
- 2012: *Skjern Hovedgaard.*
- 2012: *Fiskbæk Å.*
- *2015: Hjermind Sø.*
- *2015: Iglsø.*
- *2015: Søgård Sø.*
- *2015: Rind Enge.*
- *2015: Gørup Enge.*

Vådområder – realiseringsansøgninger

- *Fly Enge* (projekt opgivet pga. lodsejermodstand).
- *Skjern Hovedgaard.*
- *Fiskbæk Å.*
- *Hjermind Sø* (projekt opgivet).
- *Rind Enge.*
- *Gørup Enge.*

Viborg Kommunes handlingsplan for fjernelse af spærringer ved dambrug

- 2007: *Alskov Dambrug:* Projekt afsluttet efter overtagelse fra Viborg Amt.
- 2010: *Ravnstrup Dambrug:* Færdiggjort.
- 2011: *Karup Mølle Dambrug:* Afsluttet.
- 2011: *Ulvedal Dambrug:* Afsluttet.
- 2011: *Ingstrup Mølle Dambrug:* Afsluttet.
- 2013: *Bryrup Dambrug:* Afsluttet.
- 2014: *Trevad Mølle Dambrug:* Afsluttet.
- 2014: *Sejbæk Dambrug:* Afsluttet.
- 2015: *Skinders Dambrug:* Afsluttet.
- 2015: *Gårsdal Dambrug:* Afsluttet.
- 2016: *Løvel Mølle Dambrug*: Afsluttet.
- 2016: *Rabis Dambrug*: Afsluttet.
- 2017: *Bryrup Dambrug:* Afsluttet.
- 2017: *Skravad Mølle Dambrug*: Projektering og anlæg fortsættes i 2018.
- 201x: *Vallerbæk Dambrug:* Projektet er stillet i bero, indtil Silkeborg Kommune har taget stilling til dambrugets miljø- og vandindvindingsforhold.
- 201x: *Mønsted Dambrug:* Forskellige løsningsmuligheder sonderes med dambrugejeren.
- 201x: *Øvrige dambrug:* Projekter, der vurderes at udgøre spærringer, og hvor der ikke er besluttet en udskydelse, indgår i den kommunale handleplan og gennemføres i overensstemmelse med tidsplanen heri.

Mølledamme

- 2013 og 2014: Kortlægning af mølleopstemninger og de kulturhistoriske interesser afsluttet i 2014.
- 2013: *Kølsen Mølle*: Projekt gennemført.

- 2016: *Daugbjerg Mølle*: Detailprojektering gennemført.
- 201x: Øvrige projekter, der overlapper med den kommunale vandhandleplan og gennemføres i overensstemmelse med tidsplanen heri.

Okker

- 2013 og 2014: *Høgild Mose og Vandet Mose*: Screeningsundersøgelse gennemført. Screeningsundersøgelsernes forslag til indsatser søges koordineret med indsatserne i den kommunale vandhandleplan.
- 2015: *Vindelsbæk*: Projekteret okkerbekæmpelse.

Sørestaurering

- Løbende: *Hald Sø:* Bundvandet iltes.
- 2011: *Viborg Nørresø:* Bundvandet iltes. Anlægget gennemgribende restaureret.
- 2016: *Birke Sø:* Restaureringsprojekt gennemført.
- 2016: *Rødsø:* Forundersøgelse gennemført.
- 2016: *Viborg Søerne*: Opsamlingsnotat behandlet af Klima- og Miljøudvalget. Som opfølgning udarbejdes en forundersøgelse af næringsstofbegrænsning i oplandet.
- 2017: *Viborgsøerne*: Screening af indsatsmuligheder i oplandet.

Vådområdeprojekt VMPIII

- 2012: *Nørremølle Enge*: Etableret. Indviet 25. maj 2013.

Øvrige kommunale vandløbsrestaureringsprojekter

- 2015-2016: *Gudenå*: Forundersøgelse af mulighed for etablering af gydestryg - forundersøgelse behandlet af Klima- og Miljøudvalget. Der arbejdes videre med undersøgelsens resultater.
- 2015: *Tange Å:* Bekæmpelse af bjørneklo, flerårig indsats påbegyndt.
- 2017: *Bjerring Mølle*: Fjernelse af spærring og vandløbsrestaurering.
- 2017: *Rævind Bæk*: Færdiggørelse og indvielse af vådområdeprojekt.
- 2017: *Hedemølle Bæk*: Etablering af faunapassage igangsat.
- 2017: *Søndre Mose*: Fjernelse af jordbræmme og udgåede træer/buske.

VIBORG
KOMMUNE